

16. századi könyv restaurálása

(Kivonat)

A dolgozat a Csíki Székely Múzeum (Csíksomlyói Ferencendi Kolostor könyv-állománya) 16. századi kolligátumának restaurálását ismerteti. A 3762. és 3763. leltárszámot viselő könyv kolligátum-részei:

1. Thomas de Aquino: Quaestiones. Nürnberg: in officina Frederici Peypus, 1515.
2. Anonymus philalethus Eusebianus: In vitae, miracle passionis Apostolorum Rhapsodiae. Köln, in aedibus Quentelianis, 1531.

Készítéstechnikai leírások és állapotfelmérések

A könyv negyedréti, méretei: 200 x 140 x 35 mm. Fatáblás, vaknyomásos félbőrökötésű. Az eredeti félbőrökötés az első tábláról és a gerincről teljesen hiányzik, míg a háttáblán csak részben van meg (2-4. ábra)

A T alakú részcsatgarnitúráról egy-egy, míg az akasztókapocsból mindkettő hiányzik¹.

Az íveket a könyvkötő két szimpla és két dupla bordásra fűzte fel, kialakítva így a könyvtestet. A bőrbordák gömbölyű formájúak, végén laposak és az ékelt fatáblába faszegekkel rögzülnek. Több helyen szétszakadtak, egy szimpla borda és az oromszegély hiányzik (1. ábra).

A könyv lapjai merített papírból készültek, melynek rostanyaga a korhoz híven rongy². Látشانak a szitanyomok és vízjelek (1. ábra).

Az információs anyag és a díszes iniciálék fekete nyomdafestékkel, magas nyomású technikával készültek (10. ábra).

Az első és hátsó előzéklapon (tükrön), valamint a könyvtest lapjain vasgallusz tintával írt bejegyzések találhatóak (11-12. ábra).

A könyv előéletét nem ismerjük. Valószínűleg konzerválási követelményeknek nem megfelelő (magas páratartalom, hőmérséklet, kedvezőtlen fényviszonyok stb.) környezetben tárolták. Ezért a könyv lapjai biológiai, kémiai károsodás jeleit mutatják; mállottságot, lila penészfoltokat, hiányokat, szakadásokat. A kolligátum első könyvének címlapja hiányzik (11. ábra).

Különösen hiányos, gyenge állapotban maradt meg az első előzéklap tükör része (8. ábra). A hátsó előzéklap a nyílásban elszakadt, alatta látható a pergamen betáblázó csik (12. ábra). A vaknyomásos díszítésű félbőrökötés nagyméretű hiányossága a mechanikai rongálódás következménye.

A konzerválási-restaurálási munkafolyamatok

Első lépésként fertőtlenítettem a könyvet, mivel penészes volt.

A fertőtlenítést Preventol CMK (para-klórmeta-krezol) 0,5%-os etilalkoholos oldatával végeztem³.

A már félig szétesett könyvet a tisztítási műveletek hatékony elvégzése érdekében orvosi szike segítségével szétbontottam.

A száraz tisztítást porecsettellel, míg a nedves tisztítást, mosással oldottam meg. A nedves tisztítás műanyagtálakban történt, 40-50°C-os vízben. A vízbe felületaktív anyagot 1% zsíralkoholszulfátot, valamint pizsokhordozóként 0,5% CMC-t (karboxi-metil-cellulóz-nátrium sója) tettem⁴. A lapok szépen tisztultak, a 2-3-szori öblítéssel neutralizálás is történt, mivel a bő víz sok kioldható savat távolít el a papírból. A papír pH-ja a nedves tisztítás után 6,5 volt. A papír védelmét a további savasodás ellen pufferolással oldottam meg. Telített kalcium-hidroxid Ca(OH)₂ oldatot desztillált vízzel 50%-ra hígítottam és ezzel bespriccoltam a könyvlapok mindkét oldalát. Ezután filcen szárítottam. Így a papír felületén a főlegben levő kalciumhidroxid a levegő szén-

dioxidjával kalcium-karbonáttá CaCO_3 – alakul, ami megvédi a papírt a további savasodástól⁵.

A következő munkafolyamat az újraenyvezés volt. Hideg desztillált vízben 2%-os CMC (karboxi-metil-cellulóz nátrium sója) oldatot készítem, és ezzel átecszeltem a könyvlapok mindkét oldalát. Az enyvezett papír jobban ellenáll a kémiai, biológiai károsodásnak. A megszáritott anyagot présbe tettem.

A kiegészítés, a hiányok pótlása dupla kiegészítési módszerrel, japán papírral történt, ragasztóanyagként 5%-os Glutofix 600 (metil-cellulóz), műanyagragasztót használtam. A kisebb szakadásokat japán fátyollal erősítettem meg. E műveleteket átvilágított üveglapon (montirasztalon) végeztem. A papír különösen gyenge állapota miatt nagyobb gondot okozott az előzéklap (tükör) leoldása a fatábla belső oldaláról. 96%-os etilalkohol és desztillált víz 1:1 arányú keverékével átitattam a szűrőpapírt és ezzel felülről nedvesítve sikerült levennem a fatábláról az előzéket. A vasgallusz tinta vízben oldhatatlan, ezért szükségtelen volt a rögzítése.

Fűzőállványon, kender cérnával, az eredetihez híven két dupla és két szimpla bordára varrtam az ívekbe szedett, restaurált lapokat. Így ismét kialakult a könyvtest. A 16. századnak megfelelő új oromszegélyt varrtam, mivel az eredeti hiányzott⁶.

A könyv gerincét gömbölyítettem, majd eresztettem. A bordavégeket az eredetihez híven az ékelt fatáblába faszegekkel rögzítettem (6. ábra). Japán papírral bordaközi kasírozást végeztem.

A könyv új barna félbőrötést kapott, amit híg enyvvel húztam fel a fatáblákra. A gerincen kialakítottam a bordákat. (8. ábra) Az eredeti, hiányos, törékeny vaknyomásos díszítésű bőrt szilikonos emulzióval konzerváltam, átitattam, puhítottam⁷.

A kellően konzervált eredeti bőr húsoldalát Glutofix 600 és búzakeményítő 1:1 arányú keverékével ráragasztottam az új bőrre (7. ábra). A bőr további konzerválása céljából a Moszkvai LENIN Könyvtár receptje szerint elkészített védőpasztával vontam be a tábla bőrrészt⁸.

A rézcsatgarnitúrából csak azokat a darabo-

kat egészítettem ki, amelyeknek megmaradt a hiteles párja (12. ábra).

Másnap Glutofix 600 és keményítő 1:1 arányú keverékével kiragasztottam az előzékeket (13-14. ábra).

A végeredmény a restaurált, 16. századi, iniciálékkal díszített könyv (15. ábra).

Jegyzet

1. HORVÁTH Pál – TÓTH Zsuzsanna: **Csatok és veretek a könyvtáblákon: történeti áttekintés**; IRÓSNÉ dr. MELIS Katalin: **A Mátyás kori budai királyi könyvkötőműhely leletei**, Budapest, Országos SZÉCHÉNYI Könyvtár, 1993. p. 58

2. **Régi könyvek és kéziratok**. Tanulmánygyűjtemény, Népművelési propaganda iroda, Budapest, 1974. p. 51, 61

3. Preventol CMK (para-klór-meta-krezol), vízben közepesen, szerves oldószerben jól oldódik, 0,03-0,05 súly%

4. A zsíralkoholszulfátot a zsíradékokból előállított szintetikus zsíralkoholoknak kénsavval, majd nátriumhidroxiddal való kezelése útján nyerik. Az anionaktív tenzidek vízben könnyen oldódnak, nedvesítőképességük és mosóhatásuk egyaránt jó.

5. NEMES TAKÁCH László: **Papírestaurálás**. Restaurátorképzés jegyzetei, Központi Múzeumi Igazgatóság, Budapest, 1990. p. 20, 24, 25, 26.

6. B. KOZCSA Ildikó – SIMON Imola – HORVÁTH Pál: **A könyvkötési technika története**, Budapest, Országos SZÉCHÉNYI Könyvtár, 1991. p. 6

7. Anionos szilikonemulzió. Az emulzió főlős felületaktív anyag tartalma miatt jó tisztító hatású. Az olaj komponense inert, kémiai kölcsönhatásba nem lép, jó behatolóképességű. Az emulzió a zsírozó és tisztító hatás mellett a főlős savtartalom közömbösítésére is puffertolására is alkalmas. Erősen fedett bőrok esetében, a húsoldal felől célszerű alkalmazni.

8. A Moszkvai LENIN Könyvtár receptje: Viaszos bőrpaszta, sűrű védőpaszta a bőr felületén.

Restaurarea unei cărți din secolul XVI. din Muzeul Secuiesc al Ciucului

(Rezumat)

Lucrarea prezintă restaurarea unui coligat din Muzeul Secuiesc al Ciucului (Biblioteca Mănăstirii Franciscane din Șumuleu-Ciuc). Coligatul se compune din două cărți (nr. inv. 3762. și 3763):

1. Thomas de Aquino: Quaestiones. Nürnberg: in officina Frederici Peypus, 1515.

2. Anonymus phialethos Eusebianus: In vitae, miracule passionis Apostolorum Rhapsodiae. Köln, in aedibus Quentelianis, 1531.

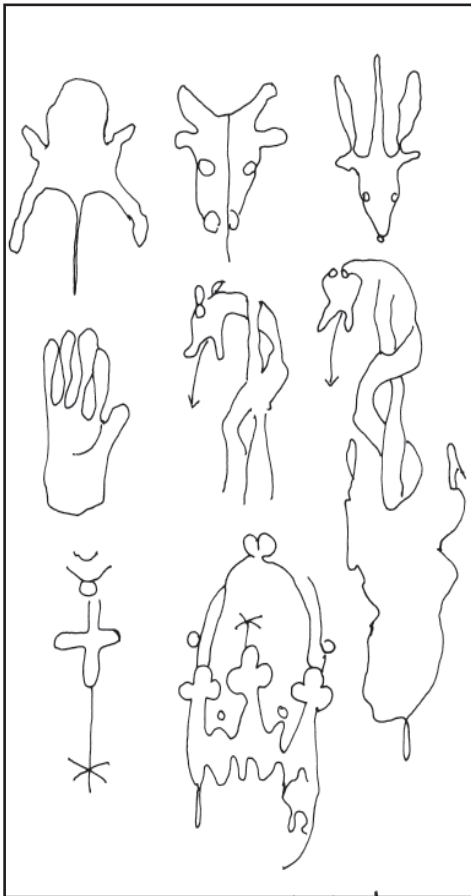
The Restoration of a 16th Century Book

(Abstract)

The paper presents the restoration of a book from the Székely Museum of Csík (from the collection of the Franciscan Monastery of Csíksomlyó). The parts of the colligate bearing the numbers 3762 and 3763 are the following:

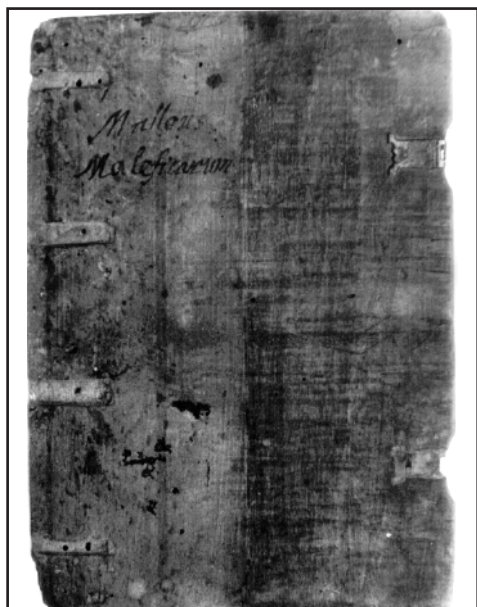
1. Thomas de Aquino: Quaestiones. Nürnberg: in officina Frederici Peypus, 1515.

2. Anonymus philalethus Eusebianus: In vitae, miracule passionis Apostolorum Rhapsodiae. Köln, in aedibus Quentelianis, 1531.

1. ábra

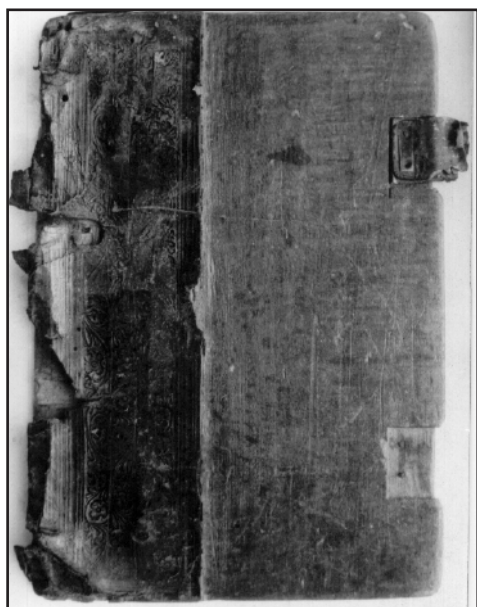

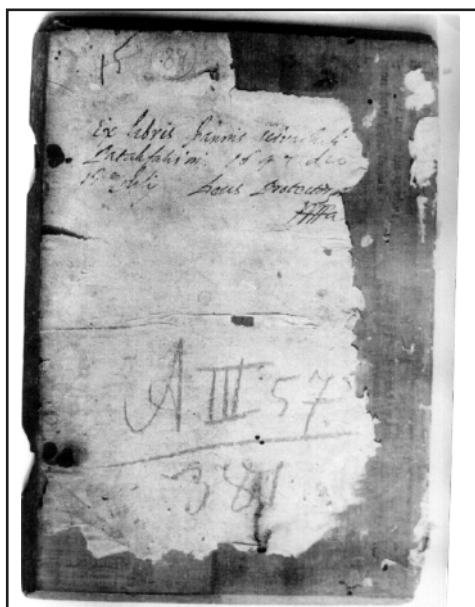
2. ábra

4. ábra

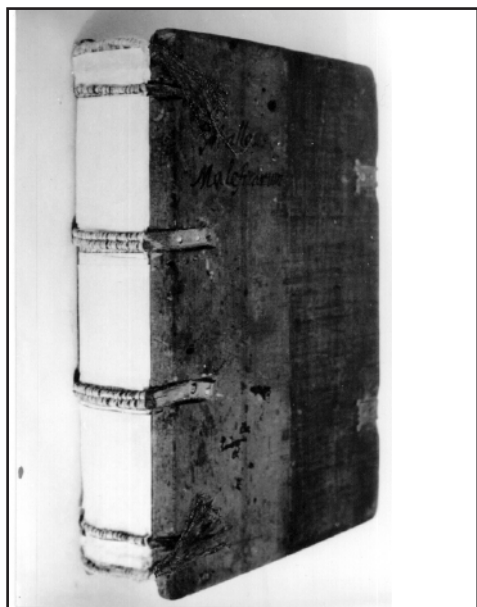

3. ábra

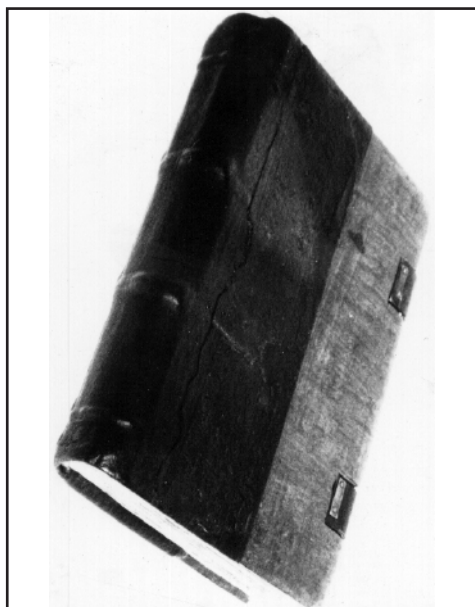

5. ábra

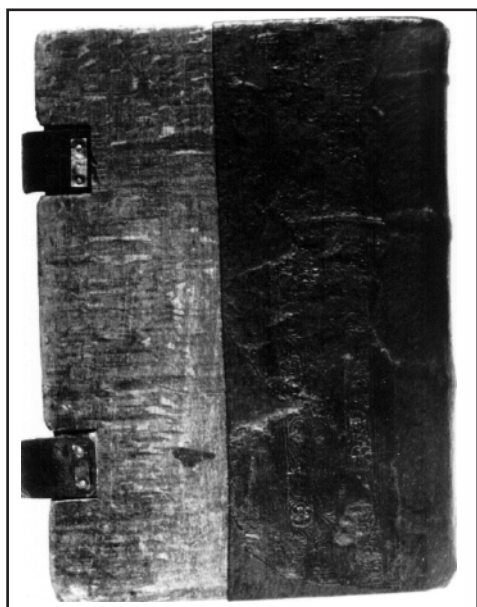

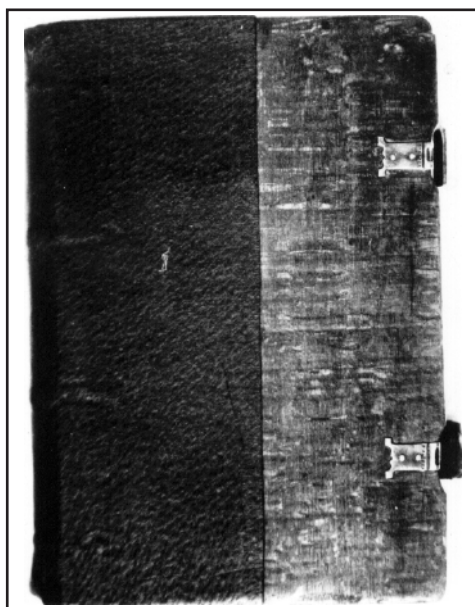
6. ábra

8. ábra

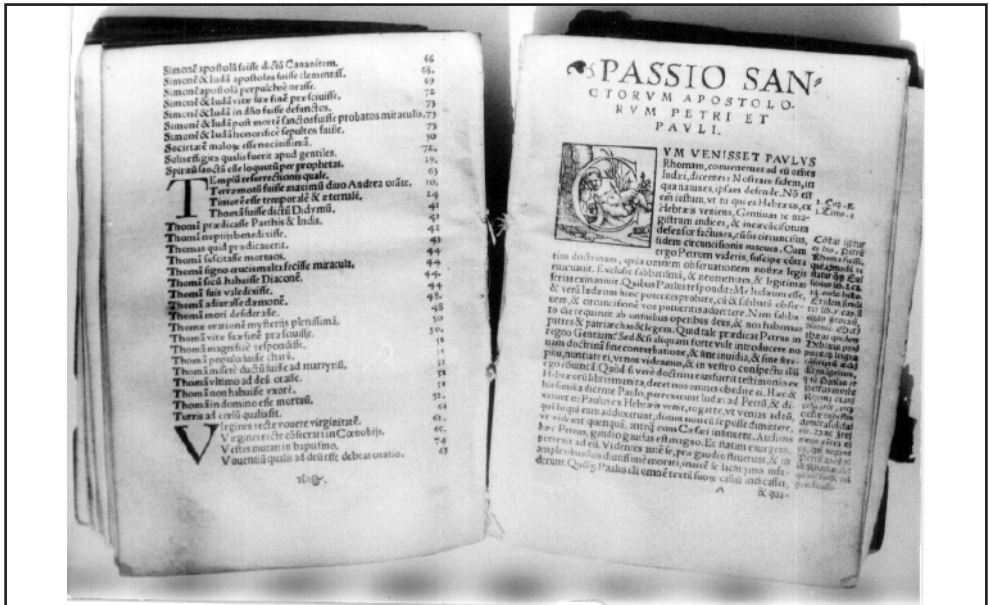

7. ábra

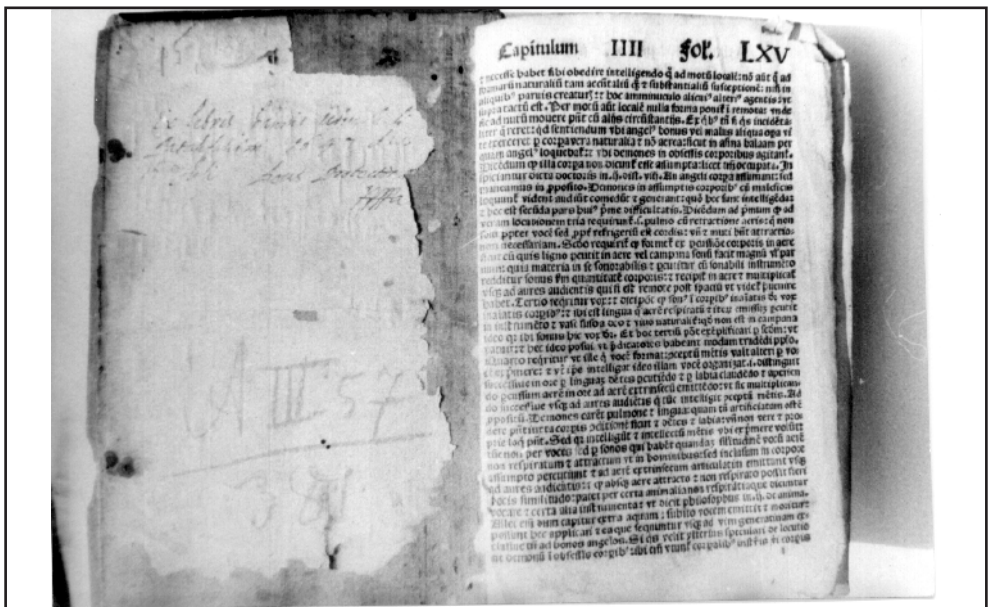

9. ábra

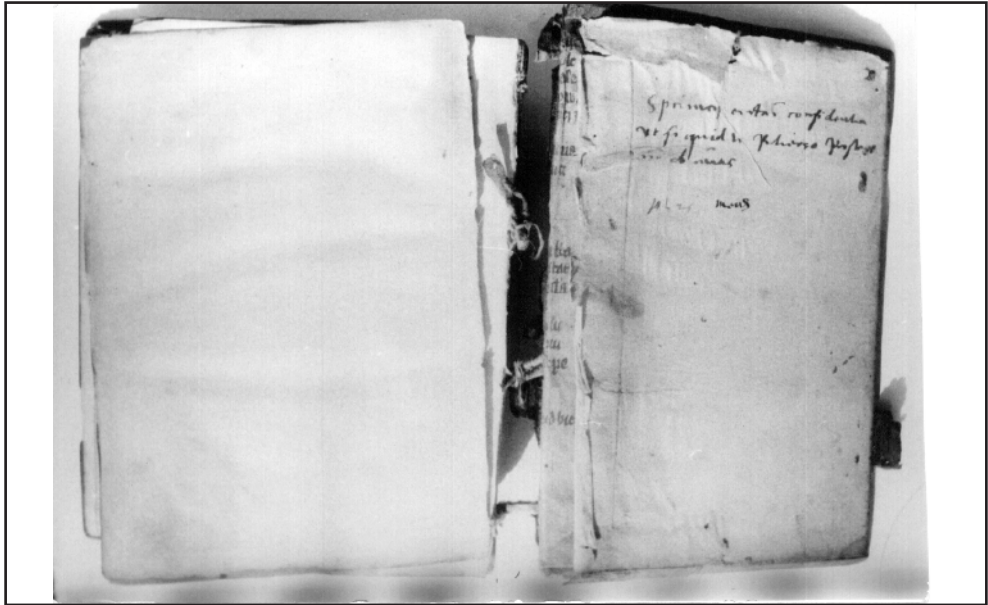
10. ábra

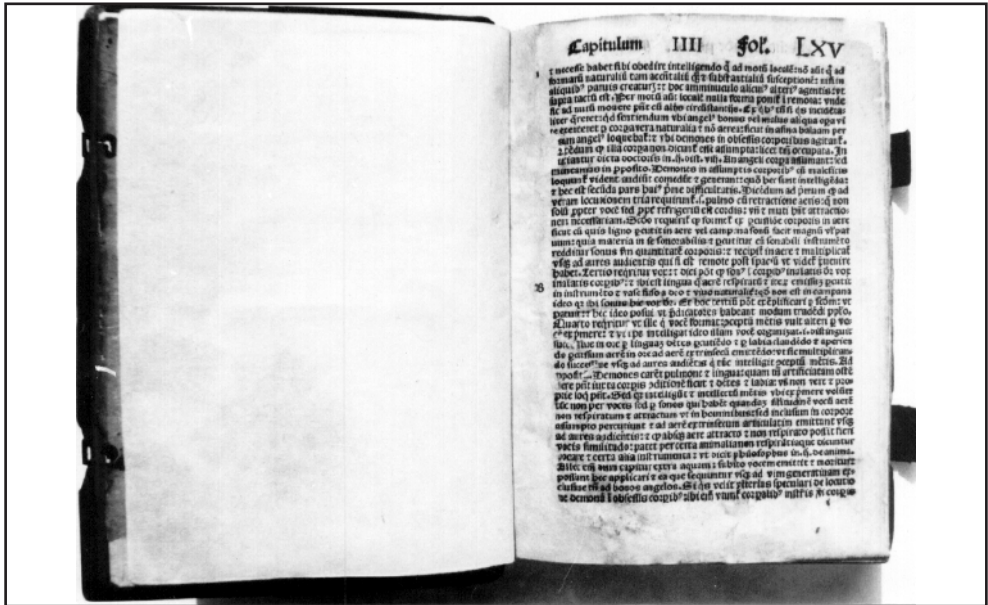
264

11. ábra

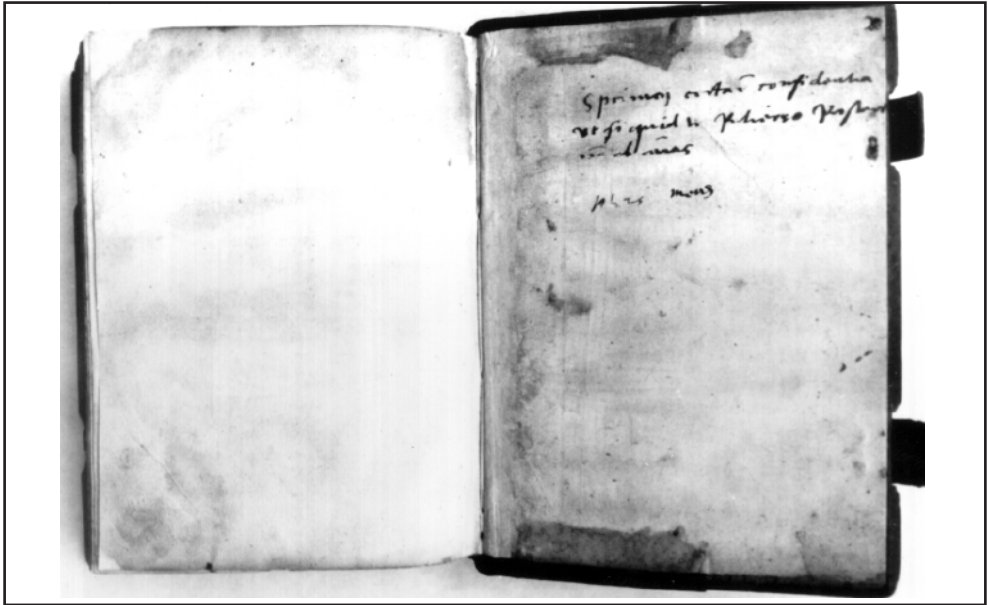

12. ábra

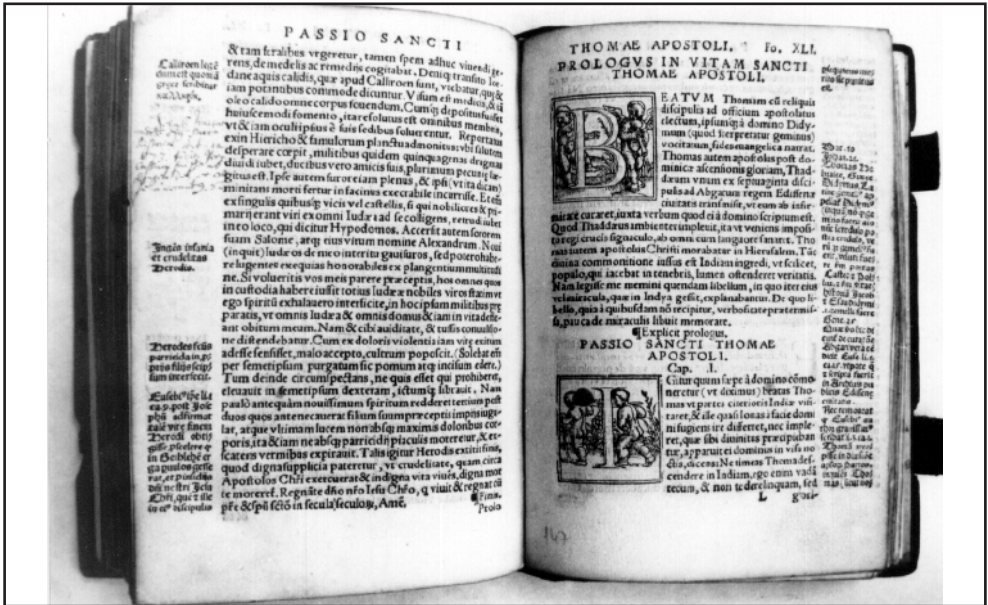

13. ábra

14. ábra

15. ábra

